

ARAŞTIRMA YAZILARI

EBEVEYN-ÇOCUK İLİŞKİSİ ÖLÇEĞİNİN TÜRKÇE UYARLAMASI: GEÇERLİLİK VE GÜVENİLİRLİK ÇALIŞMASI

Berna AYTAÇ*, Suzan ÇEN*, Gül Pembe YÜCEOL*

ÖZET

Amaç: Bu çalışmanın amacı, ebeveyn çocuk ilişkisinin niteliğini olumluluk ve olumsuzluk temelinde ele alan Ebeveyn Çocuk İlişkisi Ölçeği'nin Türkçe uyarlamasını yapmak, geçerlilik ve güvenilirliğini test etmektir. **Yöntem:** Örneklem 4-13 yaş arası çocuğu olan 406 anneden oluşmaktadır. Veri toplama aracı olarak, Demografik bilgi formu, Özerk İradeyi Destekleme Ölçeği, Ebeveyn Çocuk İlişkisi Ölçeği ve Çocuk Yetiştirme Anketi kullanılmıştır. Faktör analizi, korelasyon analizi ve AMOS programında ortalama açıklanan varyans değerleri kullanılarak (yakınsama ve ayırt edici geçerlilik) yapı geçerliliği analizi yapılmıştır. **Sonuç:** Ölçeğin Türkçeye uyarlanan versiyonu orijinali gibi 2 faktörlüdür. Yapı geçerliliği analizleri iki faktörlü yapı için olumlu sonuçlar vermiştir. Ayrıca, bileşik güvenilirlik ve ölçeğin test-tekrar test sonuçları ölçeğin güvenilir olduğunu göstermiştir. **Tartışma:** Sonuç olarak, bu çalışma ile ebeveyn çocuk ilişkisinin niteliğini ölçebilecek geçerli ve güvenilir bir ölçeğin alana kazandırıldığı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Ebeveyn çocuk ilişkisi, geçerlilik, güvenilirlik

SUMMARY: ADAPTATION OF PARENT-CHILD RELATIONSHIP SCALE TO TURKISH: A STUDY OF VALIDITY AND RELIABILITY

Objective: This study aims to adapt Parent-Child Relationship Scale measuring parent child relationship quality based on positivity and negativity dimensions, and to test the reliability and validity of the Turkish version of the scale.

Method: The sample included a total of 406 mothers of 4 to 13-years-old children. Sociodemographic Information Form, Parent Support Scale, Parent-Child Relationship Scale and Parenting Style Scale were used in the study. Factor analysis, correlation analysis, and construct validity analysis (convergent validity and discriminant validity) were conducted using confirmatory factor analysis in AMOS. **Results:** The Turkish version of the scale has also two-factors as the original scale. The construct validity analysis was satisfactory for two-factor structure. In addition, composite reliability and test-retest results demonstrated the reliability of the scale. **Discussion:** In all, this study was thought to contribute to the field by adapting a reliable and valid scale that measure quality of parent child relationship.

Key Words: Parent-child relationship, validity, reliability

Gelis Tarih Received: 24.10.2016 Kabul Tarihi Accepted: 03.11.2018

GİRİŞ

Ebeveyn ve çocuk arasındaki ilişki, birincil bakım veren ve çocuk arasındaki duygusal bağ olarak tanımlanan bağlanma kavramı ile çalışılmaya başlanmıştır (Şendil 2012). İlk olarak Freud anne çocuk arasındaki bu bağı, bebeğin anne memesinden beslenmesi ve oral doyum sağlaması üzerinden tanımlamıştır (Keenan ve Evans 2009). Ancak, Harlow bebek maymunlar ile yaptığı deneylerle, Freud'un savunduğunun

aksine bu bağın oluşumunda beslenmeden ziyade annenin bebeğe sağladığı rahatlık duygusunun önemli olduğunu görmüştür (Şendil 2012). Erikson'a göre ise, gelişimin ilk yılında anne/birincil bakım veren ile olan ilişki güven duygusu üzerinden kurulur. Güven duygusunun oluşumu çocuğun gelişimi için kritiktir, fiziksel rahatlık ve duyarlı bakım bu aradaki güven duygusunun oluşumunda önemlidir (Keenan ve Evans 2009).

*Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü.

Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi : 25 (3) 2018

Ebeveyn ve çocuk arasındaki bu bağ Bowlby (1969) ve Ainsworth'un (1978) çalışmalarıyla bağlanma adını almıştır (Şendil 2012). Anne çocuk arasında sıcak, duyarlı, hassas ve güvene dayalı bir ilişki var ise; çocuğun çevreyi keşfettiği, rahat ve huzurlu olduğu görülmüştür (Cummings ve ark. 2003, Thompson ve ark. 2003). Ebeveynle kurulan bu bağın güvensiz olması ise çocuğun kendisi, diğerleri ve ilişkileri hakkında olumsuz, düşmanca veya reddedici bir tutum geliştirmesine neden olabilmektedir (Bauminger ve Kimhi-Kind 2008).

Ebeveyn çocuk ilişkilerinin araştırılmasında yakın bağın yanı sıra, ebeveynin tutum ve davranışları ile bunların çocuklar üzerindeki etkilerini incelemek de bu alana katkı sağlamıştır. Baumrind (1971)'in ebeveynlik stilleri sınıflandırması (otoriter, açıklayıcı/otoriter ve izin verici ebeveynlik) ile Maccoby ve Martin (1983)'nin Baumrind'in bu sınıflandırmasını ele alarak "izin verici ebeveynliği", "izin verici/hoşgörülü" ve "izin verici/ihmalkar" olarak iki farklı kategoride değerlendirerek ebeveynlik stillerini yeniden sınıflandırmasının bu alanda önemli yer tuttuğu görülmektedir (Şendil 2012). Çocuğun gelişimini ve uyumunu psikolojik açıdan en olumlu biçimde etkileyen stilin açıklayıcı ebeveynlik stili olduğu belirtilmiştir (Sümer ve Güngör 1999).

İlgili alanyazın incelendiğinde, ebeveyn çocuk arasındaki ilişkinin bağlanma, ebeveyn tutumları veya ebeveynlik stilleri temelinde çalışıldığı görülmektedir. Ancak son yıllarda, ebeveyn çocuk arasındaki ilişki, ebeveynin çocuğa doğru olan tek taraflı bir etkiden ziyade, çocuğun ve ebeveynin karşılıklı olarak birbirini etkilediği çift yönlü bir etkileşim çerçevesinde ele alınmaktadır. Bu çalışmalarda, ebeveyn çocuk ilişkisinin en çok duygusal ve sosyal yönüne, ebeveynin sıcak, hassas, duyarlı davranışları ve duygusal ulaşılabilir olması veya reddedici, çatışmacı, umursamaz olmasına vurgu yapıldığı görülmektedir (Cummings ve ark. 2003).

Araştırma bulguları incelendiğinde, ebeveyn çocuk ilişkisinin sıcak ve destekleyici olmasının çocuğun bilişsel ve dil gelişimini (Kaiser ve Hancock 2003); sosyoduygusal ve kişilik gelişimini (Cummings ve ark. 2003, Maccoby 1992; Mahoney ve Bella 1998) akademik uyumunu ve başarısını (Pianta ve Harbers 1996) olumlu yönde etkilediği, davranış problemleri açısından riskli durumlarda ise koruyucu olduğu (Pianta ve ark.1991) görülmektedir. Türkiye'de ebeveyn çocuk ilişkisi ise, okul öncesi yaş grubu çocukları ile daha sık çalışılmıştır (Saygı 2011, Saygı ve Balat 2013). Okul öncesi yaş grubundaki (5-7 yaş) çocuklarla yapılan çalışmalar; anne çocuk arasındaki ilişkide annenin yaşı, bilgi ve tecrübesi arttıkça çocuğu ile daha az çatışma yaşadığı, ancak çocuğun yaşı arttıkça anne ve çocuk arasındaki çatışmanın arttığı bulunmuştur. Annenin çalışma durumunun bu ilişkiyi güçlendirdiği bulunurken; cinsiyet açısından ise erkek çocuklarına kıyasla annenin kız çocukları ile daha olumlu ilişkileri olduğu bulunmuştur. Ancak Türkiye'de yapılan bu çalışmaların daha çok okul öncesi çocuklar ile yapılan tanımlayıcı çalışmalar olduğu görülmektedir. Bu nedenle orta çocukluk ve erken ergenlik dönemindeki ebeveyn çocuk arasındaki ilişkinin de araştırılmaya ihtiyacı bulunmaktadır. Bu çalışmanın da bu grupla yapılacak tanımlayıcı çalışmalara temel teşkil edebileceği düşünülmektedir.

Özetle, Türkiye'deki ulaşılabilir alanyazın çerçevesinde çalışmalar incelendiğinde, ebeveyn çocuk etkileşiminin niteliğini inceleyen ölçeklerin genellikle ebeveynlerin tutumlarını belirlemeye yönelik olduğu (Boratav 2003, Demir ve Şendil 2008, Diken ve ark. 2009) ve bu iki faktörü (olumlu ebeveyn çocuk ilişkisi-olumsuz ebeveyn çocuk ilişkisi) temel alan orta çocukluk ve erken ergenlik dönemini kapsayan bir ebeveyn çocuk ilişkisi ölçeğinin olmadığı bulunmuştur. Hetherington ve Clingempeel (1992)'in bu anlamdaki çalışmalarına bakıldığında; ebeveyn çocuk ilişkisini olumluluk ve olumsuzluk temelinde 6-12 yaş arası çocuklar ve ebeveynleri ile çalıştıkları görülmüştür. Bu boyutlardan; olumlu ebeveyn

çocuk ilişkisi; ebeveynin çocuğa karşı ne düzeyde duyarlı, ilgili sıcak, çocukla ne kadar iyi iletişim kurduğunu ve çocuğun ebeveyni olmaktan ne kadar memnun olduğunu değerlendirmektedir. Olumsuz ebeveyn çocuk ilişkisi boyutu ise, çocukla olan ilişkisindeki çatışma, olumsuz duygu ve cezalandırma düzeyini ölçmektedir (Montgomery ve ark. 1992). Sonuç olarak bu çalışmada, çocuğun gelişimi ve uyumu için son derece önemli olan ebeveyn çocuk ilişkisinin niteliğini ölçen, Hetherington ve Clingempeel (1992) tarafından geliştirilen Ebeveyn Çocuk İlişkisi Ölçeği'nin Türkçe uyarlamasını yapmak, geçerlilik ve güvenilirliğini test etmek hedeflenmiştir.

YÖNTEM

Örneklem

Araştırmanın örneklemini, ulaşılabilir/uygun (convenience sampling) seçkisiz örnekleme yöntemi kullanılarak, Ankara il merkezinde yaşayan evli ve çocuğu olan annelerden oluşmuştur. Mevcut çalışma iki bölüm halinde yürütülmüştür. İlk bölümde 320 anneye geçerlilik ve güvenilirliği yapılan ölçek uygulanmıştır. İkinci bölümde ise ölçeğin yakınsama geçerliliğini (convergent validity) ve ayırt edici geçerliliğini (discriminant validity) incelemek amacıyla 86 anne ile çalışılmıştır. Örneklem sayısı, faktör analizi için önerilen madde sayısının en az beş katı örneklem büyüklüğü ölçütünü karşılayacak şekilde belirlenmiştir (Büyüköztürk 2002, Tabachnik ve Fidell 2001). Bu örneklemden anneye ve çocukların ortalama yaşları sırasıyla 36.64 (S = 5.16), 8.23'tür (S = 1.79). Annelerin ortalama 1 ile 6 arasında çocuğa sahiptir. Annelerin evlilik süresi ortalama 13.74'tür (S = 5.15). Annelerin eğitim düzeylerine göre dağılımları şu şekildedir: %2 okuma-yazma bilmeyen (n = 6), % 14 ilkokul mezunu (n = 56), % 15 ortaokul mezunu (n = 60), % 28 lise mezunu (n = 112), % 4 açık öğretim mezunu (n = 14), % 33 üniversite mezunu (n = 133) ve % 5 yüksek lisans mezunu (n = 22). Annelerin % 44'ü (n = 176) çalışırken, % 54'ü (n = 230) çalışmamaktadır.

Veri Toplama Araçları

Demografik bilgi formu, Özerk İradeyi Destekleme Ölçeği, Ebeveyn Çocuk İlişkisi Ölçeği ve Çocuk Yetiştirme Anketi bu çalışmada kullanılmış olan veri toplama araçlarıdır.

Demografik Bilgi Formu: Demografik bilgi formunda annenin yaşı, eğitim durumu, medeni durumu, çalışma durumu, sahip olduğu çocuk sayısı ve çalışmada yer alan çocuğunun yaşı gibi sorular yer almıştır.

Özerk İradeyi Destekleme Ölçeği (ÖİDÖ): Grolnick ve arkadaşları (1991) tarafından ebeveynin özerk iradeyi destekleme davranışlarını ölçmek için geliştirilmiştir. Soenens ve arkadaşları (2007) tarafından ölçek gözden geçirilmiş ve Çocukların Ebeveyn Algısı Ölçeği'nin (Children's Perceptions of Parents Scale) bir alt boyutu olarak düzenlenmiştir. Bu çalışmada da bu alt boyut kullanılmıştır. Bu alt boyut sekiz maddeden oluşmakta ve beş derece üzerinden değerlendirilmektedir (ör. "Çocuğumun yapmak istediği şeyleri planlamasına izin veririm."; 1- Kesinlikle katılmıyorum, 5- Kesinlikle katılıyorum). Ölçekten elde edilen yüksek puanlar, ebeveynlerin çocuklarının özerk iradesini desteklediğini göstermektedir. Orijinal ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı .79 bulunmuştur (Soenens ve ark. 2007). Türkçeye uyarlaması Kındap ve Sayıl (2011) tarafından yapılmış ve Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı annenin kendi bildirimine göre .76 olarak bulunmuştur. Ölçeğin bu çalışmada kullanılma amacı Ebeveyn Çocuk İlişkisi Ölçeği ile arasındaki ilişkiyi inceleyerek birleşen geçerlilik hakkında bilgi sahibi olmaktır.

Ebeveyn Çocuk İlişkisi Ölçeği (EÇÖ): Ebeveyn ile çocuk arasındaki ilişkiyi değerlendiren ölçek, annenin çocuk ile olan karşılıklı ilişkisinde algıladığı ilişki niteliği düzeyini ölçmektedir. Ölçek 15 maddeden ve iki alt ölçekten oluşmaktadır. İlk alt ölçek olan olumlu ebeveyn çocuk ilişkisi; ilişkinin sıcaklık, ilgi ve duyarlılık düzeyini

kapsamaktadır (ör. "Çocuğunuzla yalnız zaman geçirmekten ne kadar keyif alıyorsunuz?"). Bu alt ölçeğin iç tutarlılık katsayısı .71 olarak bulunmuştur (Hetherington ve Clingempeel 1992). İkinci alt ölçek olan olumsuz ebeveyn çocuk ilişkisi; ilişkideki çatışma, cezalandırma ve olumsuz duygu gibi özellikleri içermektedir (ör. "Çocuğunuzla ne kadar eleştiriyorsunuz"). Bu alt ölçeğin iç tutarlılık katsayısı .74 olarak bulunmuştur (Hetherington ve Clingempeel 1992). Ölçeğin olumlu ebeveyn çocuk ilişkisi alt ölçeğinden alınan puanların artması ebeveyn çocuk ilişkisindeki olumlu ilişkinin niteliğinin artması anlamına gelmektedir. Aynı durum diğer alt ölçek için de geçerlidir. Ölçek 5'li likert tiptedir, 1 (hiç)'den 5 (aşırı)'e kadar verilen maddenin ne kadar çocuğu ile olan ilişkisini yansıttığını işaretlenmesi istenmektedir. Ölçek bu çalışma kapsamında Türkçeye çevrilmiştir. Ayrıntılar işlem bölümünde verilmektedir.

Çocuk Yetiştirme Anketi (ÇYA): Sanson (1994) tarafından geliştirilen ve Paterson ve Sanson (1999) tarafından genişletilen Çocuk Yetiştirme Anketi ebeveynlik davranışlarını ölçmek için geliştirilmiştir. Ölçek, aile fertlerinin çocuk yetiştirme görüşlerini ölçmek için uyarlanmıştır. Çocuk Yetiştirme Anketi, ebeveynin her bir davranışının sıklığını 5'li bir ölçekte belirttiği toplam 30 maddeden oluşmaktadır (1 = "Hiçbir zaman", 5 = "Her zaman"). Çocuk Yetiştirme Anketi, Açıklayıcı Akıl Yürütme (ör. "Çocuğuma bazı şeylerin neden gerekli olduğunu açıklamaya çalışırım."), Cezalandırma (ör. "Çok kötü davrandığında, çocuğuma fiziksel ceza veririm; örnek, tokat atarım."), İtaat Bekleme (ör. Çocuğumun kendisine söyleneni açıklamasız yapmasını beklerim.") ve Sıcaklık (ör. "Çocuğumla benim, sıcak ve çok yakın olduğumuz anlar vardır.") olmak üzere 4 alt ölçek içermektedir. Çocuk Yetiştirme Anketi'nin Türkçeye uyarlanması Boratav (2003) tarafından yapılmıştır. Türkçe versiyonunun iç tutarlılığı kısmen daha yüksektir ve alt ölçeklerin Cronbach's alfa değeri sırasıyla .76, .84, .78, ve .68'dir (Boratav 2003).

Ölçeğin bu çalışmada kullanılma amacı Ebeveyn Çocuk İlişkisi Ölçeği ile arasındaki ilişkiyi inceleyerek birleşen geçerlilik hakkında bilgi sahibi olmaktır. Özetle, ölçekten alınan olumlu ebeveyn çocuk ilişkisi alt ölçeği puanları arttıkça açıklayıcı akıl yürütme ve sıcaklık; olumsuz ebeveyn çocuk ilişkisi alt ölçeği puanları arttıkça cezalandırma ve itaat bekleme puanlarının da artması beklenmektedir.

İşlem

Çalışma için öncelikle Hacettepe Üniversitesi'nden gerekli etik izinler alınmıştır (17.11.2015 tarihli; 35853172/410_3253 sayılı). Mevcut araştırmanın alana ölçek kazandırmak amacı olduğundan daha kapsamlı bir örnekleme ulaşılmak istenmiştir. Bu nedenle bireylere farklı kanallardan ulaşmak amacıyla (sosyal paylaşım siteleri, e-posta vb.) bir online anket formu da düzenlenmiştir. Katılımcılara online (N = 74) ve doğrudan iletişim kurularak (N = 332) ulaşılmıştır. Ulaşılan annelere; araştırmanın amacını ve önemini anlatan bir Bilgilendirme ve Onam Formu verilmiştir ve gönüllük esas alınmıştır.

Ölçeğin orijinali üç çevirmen tarafından birbirlerinden bağımsız olarak Türkçeye çevrilmiştir. Orijinal maddeleri temsil eden en iyi çeviri maddelerin seçilip hem Türkçe hem de İngilizceye aynı derecede hakim bir psikolog tarafından yeniden İngilizceye çevrilmesi ve orijinal maddelerle kıyaslanması yoluyla ölçek son haline getirilmiştir. Tüm örneklemedeki katılımcılar Ebeveyn Çocuk İlişkisi Ölçeğini doldururken, örneklemden 86 katılımcıya ise üç ölçek uygulanmıştır. Evli ve çocuğu olan annelerden ölçekleri doldurmaları istenmiştir. Yaş sınırları içinde birden fazla çocuğu olan ailelerde annelerden büyük çocuklarını düşünerek doldurmaları istenmiştir. Bilgilendirilmiş onam formunu okuduktan sonra çalışmaya katılmayı kabul eden anneler çalışmaya dahil edilmiştir. Ölçekleri doldurmak katılımcıların yaklaşık 20-25 dakikalarını almıştır ve ölçeklerin sırasından kaynaklanan bir karıştırıcı faktörü engellemek için karşı dengeleme yapılarak ölçekler uygulanmıştır.

Verilerin Analizi

Ölçeğin geçerlilik ve güvenilirliğini test etmek için SPSS 23 ve AMOS 23 programları kullanılmıştır. İlk olarak, yapının gerçekten de altta yatan gizil değişkenleri ölçüp ölçmediğini belirlemek amacıyla Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) yapılmış ve uyum indeksleri incelenmiştir. Daha sonra ise ortalama açıklanan varyans değerleri kullanılarak (yakınsama ve ayırt edici geçerlilik) yapı geçerliliği analizi yapılmıştır. Son olarak, test-tekrar test güvenilirliği için ikinci aşamada seçkisiz ulaşılabilir örnekleme yöntemiyle ulaşılan 46 katılımcıya ilk uygulamadan 1 ay sonra ölçek tekrar uygulanmıştır. Bileşik güvenilirlik ve test-tekrar test analizleri ile de ölçeğin güvenilirliği test edilmiştir. Analizlerin içeriklerine ilişkin ayrıntılı açıklama bulguların anlaşılmasını kolaylaştırmak amacıyla sonuçlarla birlikte analiz kısmında verilmiştir.

BULGULAR

Tanımlayıcı İstatistikler

Öncelikle, normal dağılım sayıltısı kontrol edilmiştir. Normallik testinin kontrolü bulguları yorumlamak için önemlidir çünkü normallik ihlali ki kare değerlerinin şişirilmesine ve standart hatanın değerinin altında yordanmasına yol açabilir. Ne çarpıklık ne de basıklık dağılımı saptanmıştır. Önemli bir gereklilik de, verilerin aynı zamanda çok değişkenli normal dağılım göstermesidir (Byrne 2010). Mardia katsayısı değeri de (çok değişkenli normalliğin standart ölçüm değeri) bu çalışmada AMOS kullanılarak elde edilmiş ve 89.427 olarak bulunmuştur. Bu değer istenildiği gibi, $[p(p+2)]$, formülüne göre daha düşük bulunmuştur ($p = \text{toplam gözlemlenen göstergelerin sayısı}$); $15(17) = 255$ (Khine 2013). Bu nedenle, çok değişkenli normallik gerekliliği karşılanmış ve verinin AMOS'ta En Yüksek Olasılık (Maximum Likelihood (ML)) yöntemi kullanılarak analiz edilmesine uyumlu olduğu düşünülmüştür.

Yapı Geçerliliği

Ölçeğin öncelikle geçerli olup olmadığı incelenmiştir. Bu sebeple ilk olarak, Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA), yapının gerçekten de altta yatan gizil değişkenleri ölçüp ölçmediğini belirlemek için yapılmıştır. DFA modeli veriye uyumlanarak iki faktörlü yapı test edilmiştir: olumlu ebeveyn çocuk ilişkisi (EÇİÖ-P) ve olumsuz ebeveyn çocuk ilişkisi (EÇİÖ-N).

Afthanorhan (2013)'e göre uyum indeksleri izleyen gereklilikler elde edildiğinde yapı geçerliliğine ulaşılır; $GFI > 0.90$, $CFI > 0.90$, $RMSEA < 0.08$ ve $Chisq/Df < 5.0$. Bu çalışmanın modelinde, ki kare değeri anlamlı bulunmuştur ($\chi^2(89) = 496,861$, $p = .00$), bu da gözlemlenen verilerin tasarlanan modele uyumlu olmadığını akla getirmiştir. Ki kare değerleri ile ilgili en çok bilinen problem, anlamlılığının örneklem büyüklüğüne bağlı olmasıdır. Hair ve arkadaşları (2010) örneklem büyüklüğünün artıkça χ^2 değerinin de anlamlı farklılıklar gösterme eğiliminde olduğuna işaret etmiştir. Bu nedenle, χ^2 'nin serbestlik derecesine olan oranını (χ^2/df) kullanmak tercih edilen bir indekstir, oran 5 veya altında olduğunda kabul edilebilir uyum göstergesidir. Bu çalışmada bu oran 5.58'dir. Diğer indeksler aynı zamanda modelin uyumunu göstermek için kullanılmıştır. Karşılaştırmalı uyum indeksi (Comparative Fit Index, CFI) .77, yaklaşık hataların ortalama karekökü (Root Mean Square Error of Approximation, RMSEA) .11 ve iyilik uyum indeksi (Goodness of Fit Index, GFI) .83 bulunmuştur. Bu ölçümler modelin iyi bir uyumunun olmadığını düşündürmüştür.

Byrne ve arkadaşları (1989)'nın belirttiği gibi iyi bir model uyumu elde etmek için bazen ilişkili hatalara izin vermek gerekmektedir. Örneğin, bazen ölçüm aracının alt ölçeklerinin madde formatından çıkabilecek hatalar olabilir. Bu nedenle, ilişkili olabilecek bu hataları modelle birleştirmek doğru bir yaklaşım olabilir. Modifikasyon indeksleri modelin nerelerde hatalar içerdiğini bulabilmek üzere rehberlik etmesi için incelen-

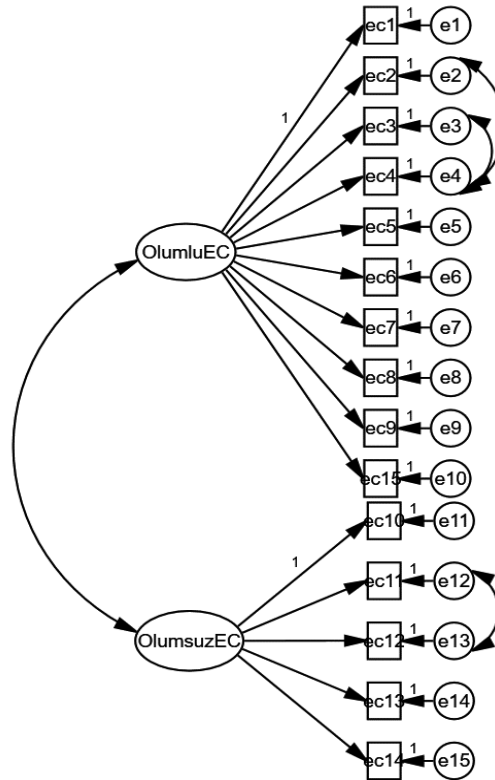
miş, madde 2 ve madde 4; madde 3 ve madde 4, madde 12 ve madde 13 arasında hata kovaryansı olduğu görülmüştür. Bu kovaryanslar modele eklendikten sonra, verinin uyumu tekrar kontrol edilmiştir. Ki kare testinin hala anlamlı olduğu görülmüştür ($\chi^2(86) = 278.375, p=.000$). Ancak oranın 3.24 olması, hipotetik model ve örneklem verileri arasında kabul edilebilir uyum olduğunu göstermiştir. Karşılaştırmalı uyum indeksi (CFI) 0.89, yaklaşık hatalarının ortalama karekökü (RMSEA) 0.07 ve iyilik uyum indeksi (GFI) .92 bulunmuştur. Bu kovaryansları içeren modelin daha düşük RMSEA değeri, yüksek CFI ve GFI değerleri ve kabul edilebilir χ^2 oranının olması daha iyi bir uyumunun olduğunu düşündürmüştür. Ayrıca, iki model arası χ^2 farkının anlamlı olması, ilk modelin iyileştirilmiş modele

göre anlamlı olarak kötü uyumunun olduğunu göstermiştir ($\Delta\chi^{2(3)} = 111.20, p<0.001$).

Modelin uyum istatistikleri ile ölçeğin Türkçeye çevrilmesi ve adaptasyonu bütün uyum istatistikleri ve indeksleri ile iyi bir model oluşturduğu ve ölçeğin yapı geçerliğine sahip olduğu düşünülebilir. Karşılaştırmalı faktör analizinden elde edilen diyagram Şekil 1’de gösterilmiştir.

Verilerin psikometrik özellikleri aynı zamanda yakınsama geçerliliği (convergent validity) ve ayırt edici geçerliliği (discriminant validity) incelenerek elde edilmiştir. Yakınsama ve ayırt edici geçerliliği, örtülü olan bir değişkenin ölçümlerinin kendilerinin varyansını ne kadar paylaştığını ve nasıl diğerlerinden farklı olduğunu incelemektedir.

Şekil 1: Ebeveyn Çocuk İlişkisi Ölçeği Faktör Yapısı

Not. Olumsuz EC = Ebeveyn Çocuk İlişkisi Olumsuzluk Alt boyutu, Olumlu EC = Ebeveyn Çocuk İlişkisi Olumsuzluk Alt boyutu. ec = Ebeveyn çocuk ilişkisini, sayı numarası ise madde numarasını ifade etmektedir.

Yakınsama geçerliliği aynı yapının göstergelerinin nasıl birleştiğini veya yüksek korelasyon gösterdiğini ifade etmektedir (Hair ve ark. 2010) ve üç kriter kullanılarak incelenebilmektedir. İlk olarak, her göstergenin tasarlanan faktörüne olan standartlaştırılmış faktör yükünün anlamlı, en az .5 ve tercihen .7'den büyük olmasıdır (Hair ve ark. 2010). Tüm maddelerin faktör yükü anlamlı olarak 0.5'ten yüksektir (madde 9 hariç) (Tablo 1). Bu nedenle sonuçlar birlikte ele alındığında, maddelerin ilgili yapının güvenilir bir ölçümü olduğu sonucuna varılabilir.

İkinci olarak, yakınsama geçerliliğinin iyi bir göstergesi ortalama açıklanan varyans değerleridir (OAV; Average Variance Extract). OAV, gizil yapının maddeleri aracılığıyla açıkladığı ortalama varyans değerini göstermektedir (Hair ve ark. 2010). Yakınsama geçerliliği OAV değeri .5'e eşit veya üzerinde olduğunda sağlanmaktadır (Fornell ve Larcker 1981). EÇİÖ-P alt ölçeği için OAV.30 ve EÇİÖ-N alt ölçeği için ise OAV .46'dır. OAV değeri her bir yapı için değerlendirildiğinde, EÇİÖ-N alt ölçeği yakınsama geçerliliği gösterirken, EÇİÖ-P alt ölçeği kısmi yakınsama geçerliliği göstermiştir. EÇİÖ-P ölçeğinin düşük OAV değeri ağırlıklı olarak madde 9'dan kaynaklanmaktadır ki bu madde ölçekteki diğer maddeler kadar güçlü olarak algılanmamıştır. OAV bu madde atılarak iyileştirilebilir. Ancak Fornell ve Larcker (1981)'in kriterinin katı olduğu ve kabul edilebilir düzeyde iç tutarlılığı olan iki alt ölçeğin maddelerinin makul düzeyde yapı geçerliliği olduğunu düşündürmektedir. Analizler EÇİÖ-P alt ölçeği için madde 9 dışarda bırakıldıktan sonra tekrar edildiğinde bileşik güvenilirlik değişmemiştir. Bu nedenle madde 9 yapının teorik tutarlılığını korumak adına modelde tutulmuştur.

Üçüncü olarak, benzer ölçekler arası korelasyona bakıldığında; EÇİÖ-P ile ÖİDÖ ($r = .30, < .01$), EÇİÖ-P ile ÇYA-İtaat ($r = -.25, p < .05$), EÇİÖ-P ile ÇYA-Ceza ($r = .25, p < .05$), EÇİÖ-P ile ÇYA-Akıl yürütme ($r = .29, p < .01$) korelasyon gösterdiği bulunmuştur. Beklenildiği gibi EÇİÖ-P

alt boyutu ÖİDÖ ile pozitif yönde, ÇYA-İtaat ile negatif yönde, ÇYA-Akıl yürütme ile pozitif yönde ilişki göstermiştir. Ancak, beklenenin aksine EÇİÖ-P alt ölçeği ÇYA-Ceza ile pozitif yönde ilişki göstermiştir. EÇİÖ-N alt ölçeği ise, diğer ölçekler ile beklenen korelasyonları göstermemiştir (Tablo 2).

Fornell ve Larcker (1981)'in testi aynı zamanda ayırt edici geçerliliği incelemek için de kullanılabilir. Ayırt edici geçerlilik bir yapının ilişkili diğer yapılardan ne kadar farklı olduğunu göstermektedir (Hair ve ark. 2010). Ayırt edici geçerlilik için ilk kriter, ortalama açıklanan varyansın (OAV) karekökünün her bir yapı için yapılar arasındaki korelasyondan yüksek olmasıdır (Khine 2013). Veri analizleri ayırt edici geçerliliği desteklemektedir çünkü OAV'nin karekökü yapı arası korelasyondan daha büyüktür ($r = -0.16, p > .05$), bu bulgu faktörlerin ayırt edici geçerliliğinin olduğunu göstermektedir.

Güvenilirlik

Ölçeğin güvenilirliği için bileşik güvenilirlik ve test-tekrar test analizleri yapılmıştır. İlk olarak bileşik güvenilirliğe bakılmıştır. Bileşik (veya yapı) güvenilirliği aynı zamanda yakınsama geçerliliğinin de bir göstergesidir (Netemeyer ve ark. 2003). Bileşik güvenilirlik Cronbach alfa'ya göre daha az yansız bir ölçüdür. .7'den yüksek değerler iyi güvenilirlik, .6-.7 arası değerler ise kabul edilebilir güvenilirlik düzeylerini ifade etmektedir (Hair ve ark. 2010). Bileşik güvenilirlik EÇİÖ-P alt ölçeğinde .81 ve EÇİÖ-N alt ölçeğinde .80'dir; alt ölçekler iyi bileşik güvenilirlik göstermektedir.

Test-tekrar test güvenilirliği için ölçek 46 anneye bir ay arayla tekrar uygulanmıştır. İki değer arası korelasyon değerleri hem EÇİÖ-P alt ölçeği ($r = .46, p < .001$) hem de EÇİÖ-N alt ölçeği ($r = .81, p < .000$) için ölçeklerin aynı katılımcılar tarafından farklı zamanlarda tutarlı olarak ölçüm yaptığını göstermektedir.

Tablo 1:Ebeveyn Çocuk İlişkisi Ölçeği Faktör Örüntüsü

Madde	F1	F2	R ²
8. Çocuğunuz onun hakkında ne düşündüğünüzü ne kadar önemsiyordur?	.64		.41
5. Çocuğunuza sevginizi kolaylıkla gösterebilir misiniz?	.62		.39
7. Çocuğunuzun sizin hakkınızda ne düşündüğüne ne kadar önem verirsiniz?	.60		.36
2. Sizce çocuğunuz sizinle yalnız zaman geçirmekten ne kadar zevk alıyordur?	.59		.35
6. Çocuğunuz size sevginizi kolaylıkla gösterebilir mi?	.58		.34
1. Çocuğunuzla yalnız zaman geçirmekten ne kadar keyif alıyorsunuz?	.55		.30
15.Çocuğunuzun annesi veya babası olmaktan ne kadar keyif alıyorsunuz?	.52		.28
4. Sizce çocuğunuz sizinle baş başa geçirdiği süreden ne kadar memnundur?	.52		.27
3. Çocuğunuzla baş başa geçirdiğiniz süreden ne kadar memnunsunuz?	.49		.24
9. Çocuğunuza ne kadar benzediğinizi düşünüyorsunuz?	.33		.11
12. Çocuğunuzu ne kadar eleştiriyorsunuz?		.87	.77
11. Çocuğunuz yanlış yaptığınız konuda size ne kadar söylenir?		.70	.48
13. Çocuğunuz sizi ne kadar eleştiriyor?		.68	.46
10. Çocuğunuzun yaptığı yanlışlarla ilgili ona ne kadar söylenirsiniz?		.58	.33
14. Çocuğunuz sizinle ne sıklıkla görüş ayrılığı yaşar?		.51	.26
Bileşik güvenilirlik katsayısı	.81	.80	

Not. F1: Ebeveyn Çocuk İlişkisi Olumluluk Alt boyutu (EÇİÖ-P), F2: Ebeveyn Çocuk İlişkisi Olumsuzluk Alt boyutu (EÇİÖ-N).

Tablo 2: Araştırma Değişkenleri Arası Korelasyon Tablosu

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7
1.ÖİDÖ	-	.30**	-.13	-.03	.31**	-.07	.23*
2.EÇİÖ-P		-	-.07	-.25*	.25*	-.09	.29**
3.EÇİÖ-N			-	.16	.15	.14	-.10
4. ÇYA-İtaat				-	.27*	.70**	.03
5. ÇYA-Ceza					-	.48**	.20
6. ÇYA-Sıcaklık						-	.17
7. ÇYA-Akıl yürütme							-

Not. * $p < .05$, ** $p < .01$ ÖİDÖ = Özerk İradeyi Destekleme, EÇÖ-P = Ebeveyn Çocuk İlişkisi Olumluluk Alt boyutu, EÇÖ-N = Ebeveyn Çocuk İlişkisi Olumsuzluk Alt boyutu ÇYA = Çocuk Yetiştirme Anketi.

Son olarak, araştırma modelinin açıklayıcı gücü (Şekil 1), yapıların belirleyicilik katsayısı (R²) hesaplanarak incelenmiştir. Falk and Miller (1992) R² değerinin 0.10 veya daha yukarıda olması gerektiğini önermiştir. Bulgular, tüm R² değerlerinin bu gereklilikten yüksek olduğunu göstermektedir (Tablo 1).

TARTIŞMA

Ebeveynin duygusal olarak sıcak, yakın olması veya reddedici, umursamaz olmasının ebeveyn çocuk ilişkileri için önemli olduğu belirtilmektedir (Cummings ve ark. 2003). Hetherington ve Clingempeel'in (1992) olumlu ve olumsuz ebeveyn çocuk ilişkisi alt boyutlarına ayırdığı Ebeveyn Çocuk İlişkisi Ölçeği de, ebeveynin çocuğuyla olan ilişkisindeki duyarlılık ve sıcaklık ile çatışma ve olumsuz duyguları ölçmektedir (Montgomery ve ark. 1992). Türkiye'deki çalışmalar incelendiğinde ölçeklerin genellikle ebeveynlerin tutumlarını belirlemeye yönelik olduğu (Boratav 2003, Demir ve Şendil 2008,

Diken ve ark. 2009) ve ebeveyn çocuk ilişkisinin duygusal yönünün ölçülmesine dair kısıtlılığın olduğu görülmüştür. Bu nedenle bu çalışmada Hetherington ve Clingempeel'in (1992) Ebeveyn Çocuk İlişkisi Ölçeği'nin Türkçeye uyarlanması ve geçerlilik güvenilirliğinin test edilmesi hedeflenmiştir. Ölçeğin uyarlanması uyarlama süreci ve uygulama süreci olmak üzere iki aşamada gerçekleşmiştir. Uyarlama sürecinde İngilizce ölçek formu çevrilerek Türkçe form oluşturulmuş; uygulama sürecinde ise oluşturulan Türkçe form 406 anneye uygulanmıştır.

Ölçeğin yapı geçerliliğini test etmek için öncelikle Doğrulayıcı Faktör Analizi uygulanmıştır (Pohlmann 2004). Ölçeğin Türkçe formunun da orjinal formunda olduğu gibi, olumluluk ve olumsuzluk olmak üzere, iki faktörlü yapı gösterdiği görülmüştür (Şekil 1). Bu analiz doğrultusunda incelenen uyum indeksleri, ilişkili hataların modelle birleştirilmesinin ardından tekrar kontrol edilmiştir. Modelin kabul edilebilir düzeyde uyumunun olduğu bulunmuş, geçerlilik

ve güvenilirlik analizlerine devam edilebilmiştir. Bir sonraki adımda ise yakınsama geçerliliği ve ayırt edici geçerlilik incelenmiştir. Orijinal ölçekte tanımlanan madde puanlarının hipotez edilen yapılar için olumlu ebeveyn çocuk ilişkisi alt ölçeğinin kısmi yakınsama geçerliliği, olumsuz ebeveyn çocuk ilişkisi alt ölçeğinin ise yakınsama geçerliliği gösterdiği bulunmuştur. Ayırt edici geçerlilik için yapılan analizlerde faktörlerin ayırt edici geçerliliğinin olduğu görülmüştür.

Ölçeğin farklı ülkelerde yapılmış geçerlilik ve güvenilirlik çalışmalarına ilişkin yapılan alanyazın incelemesinde, Amerika ve İngiltere örneklemine bugüne kadar ölçeğin sıklıkla kullanıldığı görülmektedir (ör. Coldwell ve ark. 2016, Hetherington ve Clingempeel 1992, Pike ve ark. 2005). Amerika’da kullanılmakta olan ebeveyn çocuk ilişkisi ölçeğinin orijinal formunda olumluluk için güvenilirlik değeri .71, olumsuzluk için .74’tür (Hetherington ve Clingempeel, 1992). İngiltere’de Coldwell ve arkadaşların (2016) ev ortamı ve ebeveynliğin çocuk davranışları üzerindeki etkilerini araştırdıkları çalışmalarında ise ebeveyn çocuk ilişkisi ölçeğinin Cronbach alfa değerleri .67 ile .80 arasında değişmektedir. Ölçeğin güvenilirliği için bu çalışmada bileşik güvenilirlik katsayısı değerlerine bakıldığında olumlu ebeveyn çocuk ilişkisi için güvenilirlik değerinin .81, olumsuz ebeveyn çocuk ilişkisi için .80 olduğu görülmektedir. Genel olarak ölçeğin diğer kültürlerdeki formları ile karşılaştırıldığında ölçeğin Türkçe formunun da yeterli düzeyde güvenilirlik değerlerine sahip olduğu düşünülmüştür.

Ölçeğin geçerliliği ve güvenilirliği için yapılan analizlere ayrıntılı olarak bakıldığında, ilk olarak ölçeğin kavramsal olarak ilişkili olabileceği düşünülen diğer ölçeklerle olumlu ebeveyn çocuk ilişkisi alt ölçeğinin anlamlı korelasyon gösterirken; olumsuz ebeveyn çocuk ilişkisi alt ölçeğinin anlamlı korelasyon göstermediği görülmektedir (Tablo 2). Olumlu ebeveyn çocuk ilişkisi alt ölçeği ile cezalandırma, itaat bekleme ve akıl yürütme alt ölçekleri ile korelasyon

nun düşük düzeyde olması, uyarlaması yapılan mevcut ölçeğin ayırıcı bir yönünün olduğunu göstermektedir. Ayrıca olumlu ebeveyn çocuk ilişkisi alt ölçeğinin cezalandırıcı çocuk yetiştirme tutumu ile pozitif yönde ilişki göstermesi, her iki ebeveynlik örüntüsünün bir arada bulunabileceğine işaret etmektedir. Ebeveynlikte katı disiplin uygulamalarının baskın ve normatif kabul edildiği kültürlerde yapılan çalışmalarda, bu uygulamalara olumsuz duyguların her zaman eşlik etmeyebileceği, katı disiplin uygulamaları ve sıcaklığın bir arada bulunabileceği gösterilmiştir (Rudy ve Grusec 2001). Aynı zamanda, çocukların da bu uygulamaları sıcaklık ve ilgi ile eş tutarak olumsuz etkilenmedikleri bulunmuştur (Aytac ve ark. 2016, Chan ve ark. 2010, Deater-Deckard ve ark. 1996). Bununla birlikte, olumsuz ebeveyn çocuk ilişkisi alt ölçeği ile diğer alt ölçekler arasında bir korelasyon bulunmamıştır. Çocuk yetiştirme anketindeki alt ölçekler ile olumsuz ebeveyn çocuk ilişkisi alt ölçeğinin maddelerinin içerikleri incelendiğinde farklılaştıkları görülmüştür. Olumsuz ebeveyn çocuk ilişkisi alt ölçeği içeriğinin, çocuk yetiştirme anketi içeriğinin aksine (cezalandırma, itaat bekleme) ebeveyn çocuk arasındaki bireysel fikir ayrılıklarına ve çatışmalara işaret ettiği görülmektedir. Bu nedenle anlamlı bir korelasyon ilişkisinin bulunmadığı düşünülmüştür.

Buna ek olarak, ölçeğin test tekrar test güvenilirliğine ilişkin bulgular incelendiğinde, olumlu ebeveyn çocuk ilişkisi alt ölçeğinin olumsuz ebeveyn çocuk ilişkisi alt ölçeğine kıyasla daha düşük korelasyon değeri gösterdiği görülmektedir. Bu bulgu ile ilgili ulaşılabilir alanyazın incelendiğinde, kişiler arası ilişkilerle ilgili olarak, bireylerin yakın ilişkilerindeki olumsuzluk ve çatışmanın olumluluğa göre daha durağan bir örüntü gösterdiği belirtilmiştir (Kirkpatrick ve Davis 1994). Ancak çalışmadaki modelin açıklayıcı gücü, geçerlilik, güvenilirlik ve faktör yükleri analizleri birlikte düşünüldüğünde, iç tutarlılığın yüksek olduğu, söz konusu ölçeğin tutarlı ve geçerli olduğu görülmüştür.

Türkiye'deki ulaşılabilir alanyazın incelendiğinde ebeveyn çocuk ilişkisinin niteliğini ölçen ölçüm aracına ulaşmada kısıtlılıklar olduğu, daha yaygın biçimde ebeveynlik tutum ve davranışlarını değerlendiren ölçümlerin kullanıldığı görülmüştür (Sümer ve ark. 2010). Bu nedenle bu çalışmada ebeveyn çocuk ilişkisinin niteliğine ve yapı geçerliliğine vurgu yapılmak istenmiştir. Bu çerçevede bakılan yapı geçerliliği ve güvenilirlik sonuçlarının istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuş, ölçeğin orjinal formuna benzer biçimde ebeveyn çocuk ilişkisi niteliğini ölçen iki faktörlü bir araç elde edilmiştir. Diğer bir ifade ile Türkiye örneklemindeki annelerin çocukları ile olan ilişkilerini olumlu ve olumsuz olarak değerlendirebildikleri görülmüştür.

Bununla birlikte mevcut çalışmanın bir takım sınırlılıkları bulunmaktadır. Mevcut çalışmanın verileri sadece ulaşılabilir örneklem yoluyla toplanmıştır. İleriki çalışmalar daha kapsayıcı bir örneklem ile yürütülebilir. Ayrıca, olumlu ebeveyn çocuk ilişkisi alt ölçeği için 9. maddenin (Çocuğunuza ne kadar benzediğinizi düşünüyorsunuz?) hem faktör yükünün hem de belirleyicilik katsayısının görece diğer maddelere göre düşük olması, bu alt ölçeğin kısmi geçerli olmasına yol açmıştır. Maddenin belirgin olarak bir faktöre yük bindirmemesi; benzerlik algısının diğer kültürlerde olumlu olarak algılanırken, Türkiye kültüründe ebeveyne olan benzerliğin belirgin olarak olumlu ya da olumsuz değerlendirilmemesinden kaynaklanabilir. Ancak, 9. maddenin ölçekten çıkartılması durumunda ölçeğin güvenilirliğinin değişmemesi nedeniyle ve orijinal formundaki kuramsal yapının korunması adına Türkçe formunda da maddenin kullanılmasına karar verilmiştir.

Özetle, Türkiye'deki çalışmalar açısından bakıldığında, araştırmanın en önemli pratik sonucu, ebeveyn çocuk ilişkisinin duygusal yönünü ölçen bir ölçeğin alana kazandırılmış olmasıdır. Ayrıca, ileriki çalışmalarda araştırmacıların bu ilişkinin niteliğini ölçen ölçekler geliştirilmesinde çalışmalarını destekleyebileceği düşünülmüş-

tür. Bunun yanı sıra, verilerin analiz edilmesinde ileri istatistiksel yöntemlerin kullanılmasının alana katkı sağlayabileceği ön görülmüştür.

KAYNAKLAR

Afthanorhan WMABW (2013) *A comparison of partial least square structural equation modeling (PLS-SEM) and covariance based structural equation modeling (CB-SEM) for confirmatory factor analysis. International Journal Engineering and Science Innovative Technologies (IJESIT) 2: 198-205.*

Aytac B, Pike A, Bond R (2016) *Parenting and child adjustment: A comparison of Turkish and English families. Journal of Family Studies 1-20.*

Bauminger N, Kimhi-Kind I (2008) *Social information processing, security of attachment, and emotion regulation in children with learning disabilities. Journal of Learning Disabilities 41: 315-332.*

Baumrind D (1971) *Current patterns of parental authority. Developmental psychology 4: 1-103.*

Borataw AB (2003) *The role of child temperament, socio-cognitive abilities, parenting and social context in the development of prosocial behaviour. Unpublished doctoral dissertation, University of Melbourne, Victoria, Australia.*

Büyükköztürk Ş (2002) *Faktör analizi: Temel kavramlar ve ölçek geliştirmede kullanımı. Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi 32: 470-483.*

Byrne BM (2013). *Structural equation modeling with Mplus: Basic concepts, applications, and programming. Routledge, New York.*

Byrne BM, Shavelson RJ, Muthén B (1989) *Testing for the equivalence of factor covariance and mean structures: The issue of partial measurement invariance. Psychological Bulletin 105: 456-466.*

Coldwell J, Pike A, Dunn J (2006) *Household chaos-links with parenting and child behaviour. Journal of Child Psychology and Psychiatry 47: 1116-1122.*

Cummings EM, Braungart-Rieker JM, Rocher-Schudlich DT (2003) *Emotion and personality development in childhood. Handbook of psychology: Volume 6 developmental*

AYTAÇ VE ARK.

psychologyiçinde, RM Lerner, MAEasterbrooks veJMistry (ed)John Wiley & Sons Inc, New Jersey, s:211-239

Chan K, Penner K, Mah JW ve ark. (2010) Assessing parenting behaviors in euro-canadian and east asian immigrant mothers: Limitations to observations of responsiveness. *Child & Family Behavior Therapy* 32: 85-102.

Demir EK, Şendil G (2008) Ebeveyn tutum ölçeği (ETÖ). *Türk Psikoloji Yazıları*11: 15-25.

Deater-Deckard K, Dodge KA, Bates JE ve ark. (1996) Physical discipline among African American and European American mothers: Links to children's externalizing behaviors. *Developmental Psychology*32:1065-1072.

Diken Ö, Topbaş S, Diken İH (2009) Ebeveyn Davranışını Değerlendirme Ölçeği (EDDÖ) ile Çocuk Davranışını Değerlendirme Ölçeği (ÇDDÖ)'nin geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi* 10: 41-60.

Falk RF, Miller NB (1992) *A primer for soft modeling*. University of Akron Press.

Fornell C, Larcker DF (1981) Structural equation models with unobservable variables and measurement error: Algebra and statistics. *Journal of Marketing Research* 18: 382-388.

Grolnick WS, Ryan RM, Deci EL (1991) The inner resources for school performance: Motivational mediators of children's perceptions of their parents. *Journal of Educational Psychology* 83: 508-517.

Hair JF, Black WC, Babin BJ ve ark. (2010) *Multivariate data analysis: A global perspective*. Upper Saddle River, NJ: Pearson Prentice Hall.

Hetherington EM, Clingempeel WG (1992) I. Coping with marital transitions: A family systems perspective. *Monographs of the Society for Research in Child Development* 57: 1-207.

Kaiser AP, Hancock TB (2003) Teaching parents new skills to support their young children's development. *Infants & Young Children*16: 9-21.

Keenan T, Evans S (2009) *An introduction to child development*. (2. ed), Sage Publications.

Khine MS (2013) *Application of structural equation modeling in educational research and practice*. Sense Publishers. Kindap Y, Sayıl M (2011) Kendini belirleme kuramı temelinde ergenlikte destekleyici ebeveynlik, akademik ve sosyal uyum ve kendini belirleme düzeyi arasındaki ilişkilerin boylamsal olarak incelenmesi. Ankara: Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi.

Kirkpatrick LA, Davis KE (1994) Attachment style, gender, and relationship stability: A longitudinal analysis. *Journal of Personality And Social Psychology* 66: 502-512.

Maccoby EE (1992) The role of parents in the socialization of children: An historical overview. *Developmental Psychology*28: 1006-1017.

Mahoney G, Bella JM (1998) An examination of the effects of family-centered early intervention on child and family outcomes. *Topics in Early Childhood Special Education*18: 83-94.

Montgomery MJ, Anderson ER, Hetherington EM ve ark. (1992) Patterns of courtship for remarriage: Implications for child adjustment and parent-child relationships. *Journal of Marriage and the Family* 54: 686-698.

Netemeyer RG, Bearden WO, Sharma S (2003) *Scaling procedures: Issues and applications*. Sage Publications, California.

Paterson G, Sanson A (1999) The association of behavioural adjustment to temperament, parenting and family characteristics among 5-year-old children. *Social Development* 8: 293-309.

Pianta RC, Harbers KL (1996) Observing mother and child behavior in a problem-solving situation at school entry: Relations with academic achievement. *Journal of School Psychology* 34: 307-322.

Pianta RC, Smith N, Reeve RE (1991) Observing mother and child behavior in a problem-solving situation at school entry: Relations with classroom adjustment. *School Psychology Quarterly* 6: 1-15.

Pike A, Coldwell J, Dunn JF (2005) Sibling relationships in early/middle childhood: links with individual adjustment. *Journal of Family Psychology* 19: 523-532.

Pohlmann JT (2004) *Use and interpretation of factor analy-*

sis in *The Journal of Educational Research*: 1992-2002. *The Journal of Educational Research* 98: 14-22.

Rudy D, Grusec JE (2001) *Correlates of authoritarian parenting in individualist and collectivist cultures and implications for understanding the transmission of values*. *Journal of Cross-Cultural Psychology* 32: 202-212.

Sanson A (1994) *Parenting questionnaire for 3-7 year olds*. Unpublished Manuscript, University of Melbourne, Melbourne.

Saygı D (2011) *Ebeveyn Çocuk İlişkisi Ölçeği'nin Türkçe'ye uyarlanması ve anne çocuk ilişkisinin bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Saygı D, Uyanık BG (2013) *Anasınıfına devam eden çocukları olan annelerin çocukları ile ilişkilerinin incelenmesi*. *International Journal of Human Sciences*10: 844-862.

Soenens B, Vansteenkiste M, Lens W ve ark. (2007) *Conceptualizing parental autonomy support: Adolescent perceptions of promotion of independence versus promotion of voli-*

tional functioning. *Developmental Psychology* 43: 633-646.

Sümer N, Güngör D (1999) *Çocuk yetiştirme stillerinin bağlanma stilleri, benlik değerlendirmeleri ve yakın ilişkiler üzerindeki etkisi*. *Türk Psikoloji Dergisi* 14: 35-58.

Sümer N, Gündoğdu-Aktürk E, Helvacı E (2010) *Anne-baba tutum ve davranışlarının psikolojik etkileri: Türkiye'de yapılan çalışmalara toplu bakış*. *Türk Psikoloji Yazıları*13: 42-59.

Şendil G (2012) *Bebeklikte sosyo-duygusal gelişim (Çev.ed G Yüksel) Yaşam Boyu Gelişim: Gelişim Psikolojisi*. Nobel Akademik Yayınları. Ankara, 2017, s. 348-406. Çevrilen kitap: Sandrock, J. W. (2011). *Life Span Development*, 13th ed., New York: McGraw-Hill.

Tabachnik BG, Fidell LS (2001) *Using multivariate statistics*. (4 ed.). Allyn ve Bacon, Boston.

Thompson RA, Easterbrooks MA, Padilla-Walker LM (2003) *Social and emotional development in infancy*. *Handbook of psychology: Volume 6 developmental psychology içinde Lerner, RM Lerner, MA Easterbrooks ve JMistry (ed) John Wiley & Sons Inc, New Jersey*, s:91-106